

STUDIUL FLOREI AUTOHTONE POMICOLE DIN MOLDOVA

V. Cireașă
Institutul agronomic Iași

În Moldova, s-au format în decursul timpului numeroase soiuri autohtone de pomi, care constituie o resursă vegetală foarte prețioasă care poate fi valorificată prin lucrări de selecție și ameliorare. În condițiile actuale de introducere rapidă a soiurilor străine de pomi și a invaziei masive de boli și dăunători, soiurile autohtone avînd o rezistență biologică mai mare la atacul acestora, reprezintă o rezervă naturală importantă pentru producția și știința pomicolă. Întrucît soiurile românești manifestă o capacitate mai mare de adaptare la condițiile ecologice locale și au o valoare economică ridicată, pot astfel contribui la îndeplinirea obiectivelor Programului de dezvoltare al pomiculturii în perioada 1976-1985.

În trecut nu au existat studii riguroase asupra florei pomicole autohtone din Moldova, deși M. Costețchi (5), P. Babalean (2) care au semnalat existența unor soiuri valoroase, au atras atenția asupra necesității abordării unor cercetări pentru identificarea lor.

Ținînd seama de importanța deosebită a soiurilor autohtone, la îndemnul Acad. Th. Bordeianu, care îndruma colectivul de redactare al Pomologiei R.S.R., precum și sub îndrumul prof. A. Liacu și a prof. M. Răvărut, care ne-a semnalat, unele centre genetice de formarea soiurilor autohtone, s-au întreprins o serie de studii pe o durată de 20 de ani (1955-1975). Din studiul îndelungat al florei pomicole autohtone, comparativ cu cea străină, în lucrarea de față se expun rezultatele privind stabilirea originii soiurilor, gradul de adaptare ecologică, variabilitatea populațiilor, direcțiile principale de valorificare ale fructelor etc. Se vor evidenția particularitățile biologice care pot interesa cercetarea științifică din Grădina Botanică din Iași.

MATERIALUL ȘI METODOLOGIA FOLOSITĂ. — S-au luat în studiu speciile pomicole reprezentative pentru Moldova : mărul, părul, cireșul, vișinul și nucul. În cadrul acestor specii, s-au cercetat peste 125 soiuri și biotipuri autohtone de pomi, majoritatea fiind noi pentru știința pomicolă. Aceste soiuri au fost altoite în colecția pomologică a Stațiunii experimentale-didactice a Institutului agronomic Iași care posedă cel mai mare număr de soiuri autohtone din țară.

Metodologia folosită a fost cea pomologică și sistemică (2,6).

Studiile s-au efectuat în următoarele zone geografice :

- zona submontană a județului Neamț (depresiunea Ozana-Toplița) ;
- zona de silvostepă și a Podișului Suceava din județul Iași (bazinele pomicole Comarna, Iași, Răducăneni, Cotnari).

Cercetările s-au executat în numeroase livezi țărănești, precum și la Stațiunea experimentală-didactică Iași a Institutului agronomic „Ion Ionescu la Brad“, la I.A.S. Copou (fermele Șorogari și Răducăneni), C.A.P. Comarna și C.A.P. Tomești (jud. Iași).

Scurt istoric. Din analiza a numeroase documente, aflate în arhivele statului și în dotarea unor schituri și mănăstiri din Moldova, reiese că se amintește adesea de „pomete, poiana merilor, mărul și părul însemnat“ etc. fapt ce atestă vechimea și bogata tradiție din cultura pomilor în Moldova.

Cele mai vechi document care relatează despre prezența mărului în Moldova este cel emis la 3 septembrie 1428 de către Domnitorul Alexandru cel Bun. Într-un document din 1466 se arată că există numeroase sate care posedă „feluri de mere și pere gustoase cu deosebire dinspre partea muntoasă“.

Tot dintr-un document din 1466 reiese că negustorii romășcani transportau mere ducându-le pînă la Chilia și Cetatea-Albă.

Pe măsură ce înaintăm în timp informațiile cu privire la vînzări sau daniile de „pomete“ sînt din ce în ce mai frecvente. În arhiva istorică a lui Hașdeu se regăesc însemnări nu numai la vechimea culturii pomilor din nordul Moldovei, ci și asupra soiurilor de măr care se cultivă. Astfel un oarecare Ștefan și neamurile sale vînzînd în 1665 Mănăstirii Bisericeani un teren, scrise : „și acest zapis l-am făcut în semn din hotarul Tortoreștilor, din partea de jos, din mărul cel dulce, din mărul din piatră în mărul cel tortor, din cel tortor în cel săntămăresc“.

Paul de Alep arată că în grădina mănăstirii Galata a găsit „zarzări și migdali acoperiți cu flori proaspete, apoi mulți și frumoși cireși“.

Dimitrie Cantemir, în lucrarea despre tatăl său „Viața lui Costache Cantemir“, arată că oștenii moldoveni în urma unei lupte cu tătarii intrară în pădure „unde găsind nenumărați meri și peri, ne suirăm fiecare din noi în cîte un pom“.

Cîteva hrisoave din secolul al XVIII-lea atestă existența unor „livezi de poame ce sînt pe locul gospod“ și aparțin mănăstirilor Neamț, Secu, Bistrița, Hangu etc.

Unii călători străini (Magnet, Raicevici etc) se entuziasmează de merele Domnești cărora le laudă „mărimea gustul, aroma, păstrarea îndelungată“.

Ion Creangă povestește despre mahalaua Pometea (din Tg. Neamț) „unde la toată casa este livadă mare“ și vorbește despre soiul de mere Turture care se folosesc în ritualul mormîntării.

Calistrat Hogaș scrie despre, „Bălțătești cu mărețele grădini“, iar Nicolae Iorga admiră „livezile înflorite din jurul mănăstirilor Văratic și Agapia“.

Centre genetice de formare a soiurilor autohtone. Datorită condițiilor ecologice favorabile și a priceperii cultivatorilor, care din tată în fiu au transmis secretele meseriei lor, în Moldova există cîteva centre ge-

netice, ca *Rădășeni* (s-au format soiurile de măr Domnicele, Verzi de Rădășeni), *Ghindăoani* (s-au creat soiurile de păr Ghindăoane, Negre, Alămii, Chetroase, Vrăbiuțe, Babane, Popești, Văratice, Burduhoase, Urechelnițe, soiurile de măr Albe, Ghindăoane, Popești, Leneș, Turtur, Sunători), *Comarna* (au fost selecționate empiric soiurile de măr Verzi și Tigănci de Comarna, soiurile de cireș Vîrtoase negre, Crăiești, Alămii, Perișoare), *Cîrjoaia* (s-au obținut excelentul soi de cireșe Boambe de Cotnari, un biotip pitic de vișin), *Goruni* (s-a format populația autohtonă de cireșe Pletoase, matrice biologică a biotipurilor pitice), *Bălțătești* (s-au obținute soiurile de măr Roșioare, Țuienești, Porcești), *Ocea* (s-au creat soiurile de măr Ocești și Ochioase), *Agapia* (s-au format soiurile de măr Frumoase și Dulci de Agapia, Zaharoase), *Filioara* (s-au obținut soiurile de măr Dulci de Filioara și Gogonate), *Grumăzești* (s-au format soiurile de măr Deabunului, Dulci de Grumăzești, Coadeșe, Murgi), *Topolița* (a fost creat soiul de măr Pătlăgele), *Brusturi* (ing. silvic Focșăneanu a creat soiul Brusturen), *Valea Seacă* (soiul de măr Chetrușele), *Aroneanu* (biotip de vișin pentru consum în stare proaspătă), *Hilița* (*Juglans regia*, var. fertilis).

Studiul florei autohtone de măr. Mărul este o specie de bază pentru regiunea subcarpatică a Moldovei întrucît oferă fructe pentru consum și prelucrare industrială în tot cursul anului. Selecționatorii anonimi au urmărit în mod empiric să răspîndească soiurile cu un înalt potențial de producție cum este soiul de măr *Chetrușele* (pomi seculari cu înălțimea de 13-15 m și cu trunchiul gros de 1 m dau producții de 800 kg/pom). Soiul de măr *Leneș* înflorește ultimul din toate soiurile cultivate, scapă de brumele tîrzii și dă producții mari în fiecare an. Deși are perioada de vegetație cea mai scurtă, fenofaza căderii frunzelor declanșându-se foarte timpuriu, acest soi datorită unui ritm de creștere extrem de rapid reușește totuși să-și matureze fructele. Datorită acestei valoroase însușiri se recomandă să fie răspîndit în depresiunile intramontane.

Unele soiuri ca : Deabunului, Domnicele, Procovene, Dulci de Filioara, Brusturean, avînd fructe de calitate gustative superioare, merită să fie recomandate pentru înființarea plantațiilor intensive și superintensive. Un număr de 11 portaltoi franc au fost valorificați prin înființarea unei plantații intensive la I.A.S. — Copou (Ferma Șorogari) (3).

Flora autohtonă de păr. Părul este specia pomicolă care cunoaște o răspîndire mai mare decît mărul, fiind întîlnit de la regiunea subcarpatică pînă la regiunea de silvostepă. Întrucît soiurile străine de păr care se consumă iarna, introduse în perioada interbelică nu s-au putut extinde datorită rezistenței lor slabe la ger, soiurile autohtone constituie și în prezent singura sursă de pere în cursul iernii. Dintre acestea se distinge soiul *Chetroase* (originar din Depresiunea Ozana-Toplița) a cărui fructe constituie o materie primă în tot cursul iernii pentru fabricarea compotului, dulceții și a fructelor uscate.

Fiind adaptate condițiilor ecologice locale s-au identificat pomi seculari aparținînd soiurilor *Alămii*, *Chetroase*, *Busuioace*, *Sîntiliești* care ating dimensiuni monumentale (cu înălțime de peste 15 m și cu un trunchi gros de peste 1 m, pomii dau producții de 700-800 kg/pom).

Soiul de pere *Ghindăoane*, care circulă în regiunea subcarpatică a Moldovei sub denumirea de Coadese și Codane, a fost introdus în sortimentul național și recomandat pentru înmulțire întrucât „*prin calitățile sale depășește toate celelalte soiuri autohtone*“ (Pomologia R.S.R., vol. III p. 244) (2).

Flora autohtonă de cireș. Această specie tradițională pentru județul Iași este reprezentată prin numeroase soiuri locale care s-au răspândit în toată țara și ale căror fructe sînt extrem de solicitate la export (Japonia, R.F.G., R.D.G., țările scandinave).

Soiurile de cireș *Boambe de Cotnari*, *Crăiești*, *Pietroase negre* și *Pe-rișoare* (cu numeroase biotipuri valoroase) posedă fructe de calitate superioară care sînt foarte apreciate pentru consumul în stare proaspătă și prelucrare industrială (compot, suc, confiați)

În 1966 a fost identificată o populație de cireș denumită *Pletoase*, cu o paletă ereditară foarte bogată care a permis ca în decursul unui deceniu să se selecționeze 9 biotipuri cu talie redusă (cu înălțime de 2 m la 10 ani și de 5 m la 20 de ani). Din fructe s-a obținut un suc natural de calitate foarte bună (4). Cîteva biotipuri au fost plantate la Grădina Botanică din Iași.

La S.D.E. Iași s-au creat hibrizi denumiți *Cristimar*, obținuți din încrucișarea biotipurilor pitice ale Pletoase cu soiurile străine (6). Biotipurile de vigoare slabă izolate din cadrul populației Pletoase au fost valorificate prin crearea unui portaltui pitic de cireș (I.A.I. 7) altoit cu soiurile Boambe de Cotnari, Bigarreau Burlat și Bigarreau Moreau și cu care s-au înființat 3 plantații intensive la I.A.S. Copou (ferma Răducăneni) și S.D.E. Iași. Se studiază de 7 ani în livezi intensive posibilitatea reducerii taliei cireșului pentru recoltarea fructelor mai ușoară.

La C.A.P. Comarna s-a înființat în 1970 o livadă intensivă de cireș (cu soiul Boambe de Cotnari altoit pe mahaleb, plantat la distanța de 5 X 5 m), fiind prima de acest gen din Moldova.

Flora autohtonă de vișin. Vișinul are valoare economică ridicată, foarte răspîndit în județele Vaslui și Neamț (cu cel mai mare număr de pomi din țară) însă este nestudiat în Moldova. Din anul 1973 au fost inițiate cercetări care au dus la identificarea a 7 biotipuri valoroase, din care se disting cele originare din centrele pomicole Cîrjoaia și Aroneanu. *Biotipul pitic de Cîrjoaia* interesează în mod deosebit înființarea livezilor intensive și superintensive.

Flora autohtonă de nuc. Nucul este o specie răspîndită pretutindeni în Moldova, dar mai ales în Valea Bistriței, Depresiunea Ozana-Topolița și în centrele pomicole Hirău, Tansa, Hilița, Iași etc. Pe dealul Nucului din Hilița a fost descoperit un biotip cu fructe dispuse în ciorchine (*Juglans regia*, var. *fertilis*).

Biotipurile ieșene sînt apreciate pentru conținutul bogat în grăsimi (60-71%) și substanțe proteice (18-21%).

CONCLUZII

1. În Moldova după 20 ani de studiu (1955-1975) s-a identificat o floră autohtonă pomicolă, bogată, formată în centre genetice cu condiții microclimatice favorabile.

2. Din cele 125 soiuri și biotipuri studiate, câteva au fost valorificate prin introducerea în sortimentul național prin crearea unor portaltoi pitici, obținerea unor sucuri naturale de valoare ridicată etc.

3. Rezultatele cercetărilor au fost valorificate prin înființarea unor plantații intensive de măr și cireș la I.A.S. Copou și C.A.P. Comarna.

L'ETUDE DU FLORE AUTOCHTONE POMICOLE EN MOLDAVIE

(Résumé)

Dans l'intervalle 1955-1975 sont identifiées pour la première fois nombre de 125 cultivars en flore spontanée et cultivée du Moldavie. L'étude des meilleurs cultivars en culture comparative on permit la sélection de 2 cultivars de poires (Ghindăoane et Alămii) qui sont été introduits dans le sortiment national et un cultivar de cerisier petit qui est en train d'être multiplié dans les pépinières d'état.

BIBLIOGRAFIE

1. BABAL' AN P. Studiul centrelor pomicole din reg. Iași. A cad. R.P.R. București, 1949.
2. BORDEIANU T. — ș.a. Pomologia R.S.R.. Edit. Acad. R.S.R., vol. IV. București, 1968.
3. CIREAȘA V. — Studiul soiurilor autohtone de măr în Depresiunea Nemțșorului, teză de doctorat. 1965.
4. CIREAȘA V. ș.a. — Cercetări privind compararea unor soiuri de cireș și vișin în bazinul pomicol Iași. Ses. șt. IANB București, 1976.
5. COSTEȚCHI M. — Bazele biologice ale pomiculturii, vol. I, Tip. Marea Neamț, 1935.
6. * * * Metoda cercetării sistemice. Ed. șt. București, 1974.